

בשחיטה בין לישראל בין לבן-נח (כמו שכתב רש"י). ולשיטת הרמב"ם (מאכלות אסורות ה,ו) שאיסור אבר המידלדל הוא מדאורייתא, ניחא, שאי אתה יכול להאכילו לאחרים, כשאר אבר מן החי. אבל לרוב הראשונים שפרשו 'מצות פרוש' (לעיל עד. ע' במובא שם) – מדרבנן, הלא מן התורה הוא ראוי לאכילה, ומדוע לא ייטמא טומאה דאורייתא. (מלבד אם ננקוט שדבר שאינו ראוי מדרבנן, אין נחשב 'ראוי' אף כלפי דאורייתא, כי סוף סוף אינו בכלל 'אשר יאכל'). מה גם שיש ראשונים הסוברים שלבן נח מותר באכילה, שלא אסרו חכמים אלא לישראל (ע' ש"ך יו"ד נה סק"א).
 וצריך לדחוק שסובר ר' אסי שחיטה עושה ניפול (כלשנא קמא דר' יוחנן לעיל עג), וכאילו נפל האבר בחייה, לכן אסור מן התורה לבן נח. (עפ"י חדושי הנצי"ב לעיל קכו: חזון איש יו"ד ד, כ.
 וע"ע: תפארת יעקב; מרחשת כג, ה; שו"ת משיב דבר ח"ב טו ח"ה קב.
 עוד בענין איסור בשר מן החי לבן נח, ומקורו – ע' חדושי הרשב"א כאן; שער המלך איסורי ביאה, דף סה, א; זכר יצחק לג; בית ישי קטז, הערה ב).

'אמר ר' אליעזר: שמעתי שאבר מן החי מטמא. אמר לו רבי יהושע: מן החי ולא מן המת? וקל וחומר... (כלומר, האם שמעת כן?! והלא 'קל וחומר' הוא). אמר לו (כצ"ל. ריעב"ץ): כך שמעתי – אכן כך, מן החי דוקא ולא מן המת. (תורת חיים)

פרק עשירי 'הזרוע והלחיים'; דף קל

(ע"ב) 'דאמר רב שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן: מניין שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ...' – ...' ולענין המתנות – מדין הגמרא, אפילו היה במקום תלמיד-חכם ועם-הארץ, אין נותנים לעם-הארץ אלא לחכם, שהמתנות – דין, כמוזכר בחולין פרק הזרוע... אבל עכשיו נהגו לפי דעתי בארצכם שנותנים מתנות, שאין משגיחין בכף מאזנים להבדיל בין תלמיד חכם לעם הארץ'. (מתוך שו"ת הרשב"א ח"ה רלט.

אפשר שהטעם לכך שאין מקפידין לתת לעם-הארץ באותם מקומות, לפי שנוקטים לעיקר שבחוצה לארץ פטורים מן המתנות כר' אילעא (ע' להלן קלו, וברש"י. וכן נקט לעיקר הרשב"א עצמו – בחידושי שם, ובתורת הבית ב"ג ש"ב. וע' גם בשו"ת הרשב"א ח"ג שמו), ונתינתם אינה מן הדין אלא מצד המנהג, ולכך אין מקפידים בדבר. עוד בכללות ענין נתינת מתנות לכהן עם הארץ – ע' בחדושי הגר"ר בענין ח"ב ז).

'מלמד שהמתנות דין. יכול אפילו חזה ושוק דין – תלמוד לומר זה... דאתו לידיה בטבלייהו וקסבר האי תנא מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין' – הלכך מוציאים מיד הנוטל. אבל חזה ושוק אין מוציאים. ופרש"י: לפי שאינו שייך לכל הכהנים אלא לבית אב מסוים. וכתב הרדב"ז (בה"א מא) שלפי זה אם בא אחר שאינו מבית אב ונטלן מזה – מוציאים ממנו בדיינים ונותנים לזה שזכה ראשון. ואולם הרשב"א כתב טעם אחר: שחזה ושוק, הכהנים זוכים בהם משלחן גבוה, ורק לאחר הקרבה והפרשה, הלכך אינם ממון כהן כשאר מתנות. ולפי טעם זה אין חילוק מי הוא הנוטל, אם מאותו בית אב אם לאו. (ע' ברדב"ז שם).

'אמר רבא: תנא תני ישלם ואת אמרת מדת חסידות שנו כאן?! ועוד, מדר' אליעזר ליקום וליתוב?! אלא מסיפא, וחכמים אומרים... אמר רב חסדא: מדת חסידות שנו כאן' – ולפי דעת רב חסדא, חולקים חכמים על ר' אליעזר בשנים: אחד, בעה"ב שאינו במקומו הרי הוא כעני ופטור מכלום. ועוד, אפילו עשיר שנטל שלא כדין אינו חייב בתשלומין אלא ממדת חסידות. ואין להקשות 'מדר' אליעזר נשמע לרבנן', וכשם שלדעתו המזיק מתנות כהונה או האוכלן חייב, כן הוא הדין לחכמים – שסובר רב חסדא שחכמים חולקים על כל דברי ר' אליעזר. 'יש כזו בתלמוד הרבה'.
(עפ"י רמב"ן)

'אמר רב חסדא: מדת חסידות' – וכמו כן, המזיק מתנות כהונה, הגם שפטור מלשלם – זהו מן הדין, אבל ממדת חסידות לשלם. (ר"ן).

הר"ן נקט שהמזיק מתנות כהונה או מתנות עניים, אינו חייב לשלם אף לא מדיני שמים, אלא ממדת חסידות ראוי לו לשלם. (וע' גם בתורת חיים).

וגדר הדבר, יש לומר, שאין ממון זה נמצא בבעלות אנשים פרטיים (בדומה לממון השותפים), אף לא כ'ממון השבט' או 'ממון העניים', אלא הוא ממון 'תרומה' או ממון 'צדקה', ודין התרומה והצדקה להינתן לכהן ולעני. אך אין כאן בעלות אישית כלל, וכענין ממון הפקר, אלא שאינו הפקר לכל אלא לשבט לבדו. – עפ"י אבי עזרי הל' מתנות עניים ח, א; קהלות יעקב (לו). עפ"ש באריכות בשאלה זו.

וכל זה רק כאשר הממון הופסד או נאכל, אבל כשהוא בעין תחת ידו – חייב ליתנו לכהנים, ואף ב"ד כופין על כך, כדלקמן. אלא שיכול לדחות כל אחד ואחד שבא לתבוע, שרוצה ליתן לאחר. וע' גם בשו"ת מהרי"ק ו ד"ה אמנם; 'חודשי הגר"ח על הש"ס' – בענין אין לוקה ומשלם; קה"י לו.

וע"ע: אגרות משה יו"ד ח"א קנ, ב וח"ג קכד, ב.

ואולם התוס' והרא"ש כתבו שהדבר תלוי בשתי הלשונות, אם פטור משום מיעוט וזה, או מסברת ממון שאין לו תובעים, שלפי סברה זו, חייב לצאת ידי שמים. וכן פסק הרא"ש להלכה, כלשנא בתרא. וכן משמע מדברי הרמב"ם. (עפ"י בית יוסף יו"ד סא; תורת חיים).

ציונים

'כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן... כל שקדם הקדשן את מומן או מום עובר קודם להקדשן ולאחר מכאן נולד להם מום קבוע' – בבאור החילוק בחלות הקדושה בין מקדיש בעל-מום-קבוע למקדיש בעל-מום-עובר – ע' בחדושי הגר"ח, הל' איסורי מזבח ג, י.

'במינן קאמרת, קדשים נמי במינן נכנסין לדיר להתעשר' – משמע שקדשים וחולין נחשבים מין אחד. ע' בענין זה בשו"ת דובב מישרים ח"ב לו.

(ע"ב) 'המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם' – בתשב"ץ (ח"ב קלא) הביא מכאן הוכחה לשאר כספי צדקה שאין להם תובעים. וע' שלהן ערוך יו"ד רנג, ד; חודשי חתם סופר כאן; שו"ת שבט הלוי ח"ה קלט וח"ה ריג.

'תא שמע, מנין לבעל הבית שאכל פירותיו טבלין... הא משעת הרמה ואילך מיהא משלם' – לכאורה היה אפשר להעמיד כגון שיש לו מכיר שנותן לו מתנותיו תמיד. ומכך שלא העמידו כן יש לשמוע שגם במכירי כהונה אין קנין ממש לכהן – ע' בשו"ת אחיעזר (ח"ג מב, ז), שפלפל בענין. וע"ע בשו"ת פרי יצחק ח"א מט.

דף קלא

'דאתו לידיה בטבלייהו, וקסבר האי תנא מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין' – ולפי זה, כתבו התוס', 'משעת הרמה ואילך' היינו מאז שבאו לידו בטבלם.

ואולם יש מפרשים דברי הברייתא כפשוטן, שדרש מאשר ירימו אין לך בהן אלא משעת הרמה ואילך – גזרת הכתוב היא, שגם לאחר שבאו ליד כהן בטבלן, האוכלן אינו חייב לשלם אלא לאחר הרמת המתנות, שרק אז הוברר חלקו של כהן, אבל קודם הרמה – פטור. (כן מובא בשטמ"ק בשם הרא"ש. וכן פרש באבי עזרי (מעשר קמא א, ה) שיטת הרמב"ם).

והסבר הדבר – שאעפ"י שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, זהו רק לענין הזכות הממונית של המתנות, (ולכן ישראל שירש טבלים מאבי אמו כהן – מעשרן והן שלו, כיון שכבר זכה בהן אבי אמו, כלומר זכה בהם להפרישם ושיישארו שלו, והוא ירש זכות זו מזקנו), אבל חלות שם 'תרומות ומעשרות' אין בפירות עד לשעת הרמה, והרי לא ניתן לכהנים זכות ממונית אלא ב'תרומה', וכל עוד לא הורמו, אין כאן 'תרומה', הלכך האוכל ממנו עד שלא הורמו פטור, כשאר ממון שאין לו תובעין. (עפ"י אבי עזרי שם – ע"ש בביסוס הדברים. וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"א כא, ו; קהלות יעקב ח"ה מג; מנחת שלמה נג, ב ד"ה והנה; ובמובא במכות כ.)

'הרי שאנסו בית המלך גרנו – אם בחובו, חייב לעשר' – משמע מרש"י ומהרמב"ם (מעשר ו, י) שמעשר ממש ממקום אחר, ואינו רק חיוב תשלום ממון לשבט. ואפשר שהוא מדרבנן, שחייבוהו לעשר כאשר מוכר לנכרי או כשנהנה בנטילתו של הנכרי – כי לא מציינו מן התורה חיוב נתינה לשבט אלא בתרומה ובמעשר ולא בטבל. ועוד, הלא הפירות שנטלו כבר אינם שלו, ונתיאש מהם, הלכך לא חל המעשר מדין תורה, אלא שחכמים חייבוהו כאילו הפירות ברשותו. (עפ"י חזון איש – שביעית א, כח; דמאי יד, ג. וצדד לפרש שצריך לחזור ולתקן את המעשר, כיון שמן הדין אינו כלום.

וע' גם באבי עזרי (קמא, מעשר ו, י) שעמד לבאר כיצד חל המעשר על הפירות שאינם ברשותו. וחידש בשיטת הרמב"ם שאפשר להתפיס חלות קדושת הגוף על דבר שאינו ברשותו. ומשמע שנקט שהפירות עדיין שלו אלא שאינם ברשותו, ודלא כחזו"א.

עוד העלה בחזו"א שם אפשרות אחרת, לפרש 'חייב לעשר' – קודם שנותן לבית המלך. אלא שכתב שהתוס' והר"ן לא פרשו כן.

ונראה לכאורה שאם יש לו שהות, חייב לעשר לפני שהם נוטלים ממנו, אלא שכאן מדובר כשכבר לקחו.

– מפשטות הלשון 'אנסו בית המלך' נראה שמדובר על חוב של מיסים למלכות. ומבואר שחל חיוב מעשר על תשלום המיסים, שהרי זה דומה למוכר פירותיו, שחייב לעשר ולתת לכהן את חלקו. ואולם, זה דוקא במס גולגולת, שהוא חיוב על כל אדם, או על רכוש וכו' (והוא ה'כרגא' שבש"ס), אבל מס שהוא נגבה על הרווחים של האדם, הרי אותו מס מתנכה מהרווח, ואינו חייב לעשר עליו.